

Het Nederlandse wapenexportbeleid in 2007

Rapportage over de uitvoer van militaire goederen
van de staatssecretaris van Economische Zaken en
de minister van Buitenlandse Zaken mede namens
de minister voor Ontwikkelingssamenwerking

augustus 2008

Inhoudsopgave rapport Nederlands wapenexportbeleid 2007

	<u>pagina</u>
Hoofdstuk	
Inhoudsopgave	
1 Inleiding	3
2 Instrumenten en procedures van het wapenexportbeleid	3
3 Uitgangspunten van het wapenexportbeleid	5
4 Transparantie in het wapenexportbeleid	7
5 De Nederlandse defensiegerelateerde industrie	8
6 Defensie Industrie Strategie	9
7 EU-samenwerking	10
8 Het Wassenaar Arrangement	12
9 Wapenbeheersing	15
Bijlagen	
1 <i>Overzichten van de waarde van de in 2007 afgegeven vergunningen voor de uitvoer van militaire goederen per categorie goederen en van de waarde van de in 2007 afgegeven vergunningen voor de uitvoer van militaire goederen per land van eindbestemming</i>	21
2 <i>Schema van de ontwikkeling van de Nederlandse wapenexport voor de jaren 1996-2007</i>	36
3 <i>Overzicht van de waarde van de in 2007 afgegeven vergunningen voor doorvoer van militaire goederen per land van bestemming</i>	37
4 <i>Genotificeerde afgewezen vergunningaanvragen ('denial notifications') in 2007</i>	38
5 <i>Overzicht van in 2007 verkocht overtollig defensiematerieel</i>	39
6 <i>Overzicht van de in 2007 beantwoorde schriftelijke vragen van de Tweede Kamer over wapenexport</i>	40

1. Inleiding

Het voorliggende rapport over het Nederlandse wapenexportbeleid in 2007 is het elfde rapport dat conform de 'Notitie over meer openbaarheid met betrekking tot de rapportage over de uitvoer van militaire goederen' (Kamerstuk 22 054 Nr. 30, 27 februari 1998) is opgesteld. Het rapport bevat:

- een overzicht van de uitgangspunten en het instrumentarium van het Nederlandse wapenexportbeleid
- een beschrijving van de ontwikkelingen op het gebied van transparantie
- een kenschets van de Nederlandse defensiegerelateerde industrie
- een beschrijving van de voor het wapenexportbeleid relevante ontwikkelingen in de EU
- een schets van rol en betekenis van het Wassenaar Arrangement
- en een beschrijving van de inspanningen op het terrein van de wapenbeheersing met bijzondere aandacht voor de problematiek van de kleine wapens

In *bijlage 1* bij het rapport staan de waarden van de verleende exportvergunningen in het jaar 2007 per categorie militaire goederen en per bestemmingsland. *Bijlage 2* geeft de ontwikkeling weer van de Nederlandse wapenexport voor de periode 1996-2007. *Bijlage 3* bevat een overzicht van de verstrekte vergunningen voor doorvoer van militaire goederen naar derde landen. In *bijlage 4* worden de door Nederland aan de EU-partners gemelde afwijzingen van aangevraagde vergunningen vermeld. Deze meldingen zijn onderdeel van de EU-Gedragscode inzake uitvoer van militaire goederen. *Bijlage 5* biedt een overzicht van het overtollig defensiematerieel dat in 2007 is verkocht. Tot slot bevat *bijlage 6* een overzicht van de in 2007 beantwoorde schriftelijke vragen van de Tweede Kamer over het wapenexportbeleid.

2. Instrumenten en procedures van het wapenexportbeleid

Vergunningen voor de uitvoer van militaire goederen worden verstrekt op grond van de In- en uitvoerwet. Bedrijven of personen die voornemens zijn goederen en technologie uit te voeren die voorkomen op de zgn. lijst militaire goederen behorend bij de bijlage van het In- en uitvoerbesluit strategische goederen, dienen bij de Centrale Dienst voor In- en Uitvoer (CDIU) een aanvraag in voor een uitvoervergunning. De CDIU, onderdeel van de Belastingdienst/Douane

Noord van het Ministerie van Financiën, staat voor de verlening van uitvoervergunningen onder beleidstoezicht van het Ministerie van Economische Zaken. Aanvragen voor de uitvoer van militaire goederen naar de NAVO- en EU-lidstaten en daarmee gelijkgestelde landen (Australië, Japan, Nieuw Zeeland en Zwitserland) worden in beginsel door het Ministerie van Economische Zaken afgehandeld. In het verslagjaar gold een uitzondering op deze regel voor Bulgarije, Cyprus, Roemenië en Turkije. Aanvragen voor uitvoer naar deze landen, alsmede aanvragen voor uitvoer naar alle overige landen, worden voor advies voorgelegd aan de minister van Buitenlandse Zaken. Diens advies neemt bij de besluitvorming over de afgifte van een exportvergunning een centrale plaats in. Indien wordt vastgesteld dat geen bezwaren bestaan tegen de voorgenomen uitvoer, wordt door het Ministerie van Economische Zaken een uitvoervergunning verleend.

Waar het aanvragen betreft voor uitvoer naar ontwikkelingslanden die voorkomen op de OESO/DAC-lijst geeft de minister van Buitenlandse Zaken na overleg met de minister voor Ontwikkelingssamenwerking een 'ontschot' advies aan de staatssecretaris van Economische Zaken.¹

In geval van uitvoer van militaire goederen die worden afgestoten door de Nederlandse krijgsmacht, wordt de Kamer vooraf vertrouwelijk ingelicht door de staatssecretaris van Defensie. In het geval van afstoting is de normale vergunningprocedure van toepassing en worden dergelijke transacties, net zoals de exporttransacties van het bedrijfsleven, door het Ministerie van Buitenlandse Zaken getoetst aan de criteria van het wapenexportbeleid.

Met een wijziging van de In- en Uitvoerwet werd in 2001 de mogelijkheid gecreëerd om de systematiek en toetsing van het wapenexportbeleid in bepaalde gevallen ook toe te passen op de doorvoer van militaire goederen over Nederlands grondgebied. Door middel van een daaropvolgende wijziging van het In- en uitvoerbesluit strategische goederen werden vervolgens drie te onderscheiden typen doorvoercontrole geïntroduceerd.

Ten eerste een generieke vergunningplicht in gevallen waarbij militaire goederen gedurende de doorvoer voor langere tijd in Nederland verblijven dan wel tijdens doorvoer een bewerking ondergaan. Van deze vergunningplicht zijn uitgezonderd doorvoorzendingen die onder de effectieve uitvoercontrole van een bevriend (partner)land of een bondgenoot staan of die bestemd zijn voor één van deze landen, te weten: EU-lidstaten, NAVO-bondgenoten, Zwitserland, Australië, Nieuw Zeeland en Japan.

¹ De OESO/DAC lijst is een door de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling opgestelde lijst van landen die internationale financiële steun ontvangen.

Ten tweede een mogelijkheid om op ad hoc basis een vergunningplicht op te leggen voor doorvoorzendingen van militaire goederen die buiten de generieke vergunningplicht vallen. Van die laatste mogelijkheid kan met name gebruik worden gemaakt als er aanwijzingen bestaan dat een zending niet al onder de effectieve exportcontrole van het land van herkomst staat, of als een zending tijdens de doorvoer over Nederlands grondgebied een andere dan bij de afgifte van een uitvoervergunning beoogde bestemming lijkt te krijgen.

Ten derde een meldplicht voor doorvoorzendingen van alle militaire goederen zoals opgenomen in de bijlage bij het In- en uitvoerbesluit strategische goederen. Dit in de eerste plaats om inzicht te krijgen in de positie die Nederland inneemt als doorvoerland, maar ook om meer informatie te genereren ten behoeve van de besluitvorming over het al dan niet opleggen van de eerder genoemde ad hoc vergunningplicht.

In het verslagjaar kondigde de staatssecretaris van Economische Zaken aan dat hij voornemens was het onderscheid tussen de controle op langzame doorvoer en snelle doorvoer te laten vervallen, zodat er een generieke vergunningplicht zal bestaan voor alle doorvoer van militaire goederen waarbij niet al een bevriend (partner)land of een bondgenoot betrokken is.

3. Uitgangspunten van het wapenexportbeleid

Aanvragen voor vergunningen voor de uitvoer van militair materieel worden per geval getoetst aan de acht criteria van het wapenexportbeleid met inachtneming van de aard van het goed, de eindbestemming en de eindgebruiker. Deze acht criteria zijn vastgesteld door de Europese Raden van Luxemburg (1991) en Lissabon (1992), en luiden als volgt:

- 1. naleving van de internationale verplichtingen van de lidstaten van de Gemeenschap, met name door de Veiligheidsraad van Verenigde Naties en de Europese Gemeenschap uitgevaardigde sancties, de verdragen inzake non-proliferatie en andere onderwerpen, alsmede andere internationale verplichtingen.*
- 2. eerbiediging van de rechten van de mens in het land van eindbestemming.*
- 3. de interne situatie van het land van eindbestemming ten gevolge van spanningen of gewapende conflicten.*
- 4. handhaving van vrede, veiligheid en stabiliteit in de regio.*
- 5. de nationale veiligheid van de lidstaten, van de gebieden waarvan één van de lidstaten de buitenlandse betrekkingen behartigt, alsmede van bevriende landen of bondgenoten.*

6. *het gedrag van het land van eindbestemming ten opzichte van de internationale gemeenschap, met name de houding ten aanzien van terrorisme, de aard van zijn bondgenootschappen en de eerbiediging van het internationale recht.*
7. *het gevaar dat de goederen een andere dan de opgegeven eindbestemming krijgen, hetzij in het aanschaffende land zelf ofwel via ongewenste heruitvoer.*
8. *de verenigbaarheid van de wapenexporten met het technische en economische vermogen van het ontvangende land, rekening houdend met de wenselijkheid dat staten met een zo gering mogelijk beslag op mensen en economische middelen voor bewapening, in hun legitieme veiligheids- en defensiebehoeften voorzien.*

In juni 1998 aanvaardden de lidstaten van de Europese Unie de EU-Gedragscode voor de wapenexport. Zij kwamen daarin een gemeenschappelijke interpretatie van de criteria van het wapenexportbeleid overeen. Tot de Gedragscode behoort tevens een mechanisme voor informatie-uitwisseling, notificatie en consultatie indien een land een exportvergunningaanvraag in behandeling heeft op een bestemming waarvoor eerder een soortgelijke aanvraag door een andere lidstaat is geweigerd. De Gedragscode bevat minimumnormen. De code erkent uitdrukkelijk de bevoegdheid van de lidstaten om nationaal een restrictiever wapenexportbeleid te voeren dan de Gedragscode voorschrijft.² De Gebruikershandleiding bij de Gedragscode bevat richtlijnen voor de implementatie van de afzonderlijke criteria (zie voorts paragraaf 7).

Bosnië en Herzegovina, Canada, Kroatië, de Voormalige Joegoslavische Republiek Macedonië, Noorwegen en IJsland hebben zich officieel aangesloten bij de criteria en beginselen van de EU-Gedragscode. Noorwegen wisselt bovendien met de EU informatie uit ten aanzien van afgewezen vergunningaanvragen.

Nederland past uiteraard de in VN-, OVSE- en EU-verband afgekondigde wapenembargo's volledig toe. In 2007 werden nieuwe sancties ingesteld met betrekking tot Iran.

Met ingang van april 2007 is een website in gebruik genomen waarin toegang wordt geboden tot een overzicht van de van toepassing zijnde nationale sanctieregelingen ter implementatie van VN en EU sancties, inclusief wapenembargo's: www.minbuza.nl/sancties. Vanwege de beschikbaarheid van actuele informatie via deze site, is besloten niet langer als bijlage bij het Jaarrapport een tabel op te nemen met in het verslagjaar van toepassing zijnde

² De tekst van de EU Gedragscode is gepubliceerd via de website van de Europese Unie: <http://ue.eu.int> in het bijzonder op de pagina: http://www.consilium.europa.eu/cms3_fo/showPage.asp?id=1484&lang=nl&mode=g

wapenembargo's. Ter aanvulling op het overzicht op de genoemde website, dient te worden opgemerkt dat sinds 1993 een niet-bindend VN-embargo van toepassing is op Armenië en Azerbeidzjan (VN Veiligheidsraad resolutie 853). Tevens is een OVSE-embargo m.b.t. wapens en munitie van kracht op de strijdende partijen in Nagorno-Karabach (besluit van het Senior Comité – voorloper van de Permanente Raad – van 28 februari 1992). Sancties die niet langer van toepassing zijn, zijn overigens te vinden via de website www.wetten.nl.

4. Transparantie in het wapenexportbeleid

Ingevolge een toezegging van de minister van Buitenlandse Zaken gedaan tijdens de begrotingsbehandeling Buitenlandse Zaken in december 1997, bood de regering de Kamer in februari 1998 een notitie aan over meer openbaarheid met betrekking tot de rapportage over de uitvoer van militaire goederen (Kamerstuk 22 054 nr. 30). Het voorliggende rapport over 2007 is het elfde openbare rapport sedertdien. Het gaat uit van de waarde van de afgegeven vergunningen per categorie militaire goederen en per bestemmingsland. Teneinde de inzichtelijkheid van de cijfers verder te vergroten, zijn per land van bestemming de categorieën goederen nader gespecificeerd. Omwille van een heldere weergave van de trend is ervoor gekozen zowel de geconsolideerde cijfers over 2007 te presenteren, als de cijfers over de eerste en de tweede helft van 2007 afzonderlijk. Voorts is informatie opgenomen over de in het kader van de EU-Gedragscode aan de EU-partners gemelde weigeringen tot het verstrekken van een vergunning (zie bijlage 4).

Naast dit rapport over de Nederlandse uitvoer van militaire goederen in 2007, wordt het publiek ook op andere wijze geïnformeerd over het wapenexportbeleid. Zo publiceert de Centrale Dienst voor In- en Uitvoer via de website www.exportcontrole.ez.nl het '*Handboek Strategische Goederen*'. Dit handboek is bedoeld voor personen, bedrijven en instellingen, die professioneel met procedures voor de in- en uitvoer van strategische goederen te maken hebben. De gebruiker vindt daarin informatie over de doelstellingen van het beleid, de toepasselijke wettelijke regelingen en procedures, alsmede allerhande praktische informatie. Het handboek vergroot op deze wijze de bekendheid met dit specifieke beleidsterrein. Het handboek wordt regelmatig herzien in het licht van de (inter)nationale ontwikkelingen op dit terrein.

Op de eerder genoemde website is ook andersoortige informatie te vinden over uit- en doorvoer van strategische goederen, waaronder dit rapport en sleutelgegevens over alle afgegeven vergunningen voor de uitvoer van militaire goederen alsmede maandoverzichten met kerngegevens over de doorvoer van militaire goederen over Nederlands grondgebied. Deze gegevens zijn ontleend aan de verplichte meldingen die over zulke doorvoer gedaan moeten worden bij de Centrale Dienst voor In- en Uitvoer. Op de exportcontrole website zijn maandoverzichten te vinden van alle afgegeven vergunningen voor militaire

goederen, van alle afgegeven vergunningen voor goederen voor tweërlei gebruik (dual use), alsook van alle binnengekomen meldingen van doorvoer van militaire goederen. Zoals reeds enkele jaren gebeurt, zijn de gegevens over verstrekte vergunningen voor doorvoer opgenomen in dit jaarrapport (bijlage 3).

5. De Nederlandse defensiegerelateerde industrie

De Nederlandse defensiegerelateerde industrie bestaat, op een enkele uitzondering na, vooral uit civiele ondernemingen en onderzoeksinstellingen met in militaire productie gespecialiseerde onderdelen. Deze sector is weliswaar van beperkte omvang, maar kenmerkt zich door technologisch hoogwaardige productie, frequente innovatie en hoog opgeleid personeel. Het overheidsbeleid is er, binnen de kaders van een verantwoord buitenlands- en veiligheidsbeleid, op gericht deze technologisch waardevolle capaciteit voor Nederland te behouden. Daartoe worden Nederlandse bedrijven rechtstreeks, of indirect door middel van compensatieopdrachten, betrokken bij nationale militaire aanbestedingen. Omdat de Nederlandse markt te klein is om de aanwezige expertise in stand te houden, wordt ook deelname van de Nederlandse defensiegerelateerde industrie aan internationale samenwerking op het gebied van defensiematerieel gestimuleerd. Zodoende zijn inmiddels commerciële relaties ontstaan, met name met Belgische, Britse, Duitse, Franse en Amerikaanse ondernemingen, waarbij ook gezamenlijke verplichtingen worden aangegaan met betrekking tot het onderhoud van systemen en de naleverantie van onderdelen. Samenwerkingsverbanden zijn eveneens van belang voor de leveranties aan derde landen. De mogelijkheid voor Nederlandse bedrijven om langdurige internationale samenwerkingsrelaties aan te gaan, hangt in dat licht mede af van de transparantie en de consistentie van het Nederlandse wapenexportbeleid.

De exportactiviteiten van deze sector worden beschouwd als een noodzakelijke voorwaarde voor de continuïteit van de bestaande kennisbasis. Evenzeer wordt erkend dat in het belang van de internationale rechtsorde en de bevordering van vrede en veiligheid grenzen moeten worden gesteld aan de exportactiviteiten van de defensiegerelateerde industrie. Binnen die grenzen mag de Nederlandse industrie, naar het oordeel van de regering, voorzien in de legitieme behoefte van andere landen aan defensiematerieel. Rekening houdend met bovengenoemde omstandigheden heeft de Nederlandse defensiegerelateerde industrie zich steeds meer gespecialiseerd. De ondernemingen met het grootste exportaandeel in hun militaire productie fabriceren voornamelijk technologisch hoogwaardige componenten en subsystemen. De maritieme sector is nog altijd wel in staat om alle productiefasen tussen tekentafel en tewaterlating op zich te nemen, en daarmee bij te dragen aan Nederlandse uitvoer van complete wapensystemen.

De meest recente kwantitatieve gegevens over het defensiegerelateerde bedrijfsleven zijn op basis van vrijwilligheid door de betrokken bedrijven

beschikbaar gesteld in het kader van een studie waarover de Tweede Kamer reeds in 2004 werd geïnformeerd ³. Het betreft gegevens over productie (civiel/militair), export (als deel van de totale omzet), werkgelegenheid e.d. Al enige jaren telt Nederland ongeveer 250, veelal kleine en middelgrote ondernemingen die betrokken zijn bij militaire productie. Daarbij moet worden bedacht dat militaire productie wordt gedefinieerd als productie op basis van binnenlandse en buitenlandse defensieopdrachten en niet als productie van goederen die op grond van het In- en uitvoerbesluit strategische goederen bij uitvoer vergunningplichtig zijn.

Naar schatting levert militaire productie gemiddeld een totale Nederlandse omzet op van tussen € 1,5 en 2,0 miljard per jaar. Het betreft een aandeel van gemiddeld circa 4% op de totale omzet van de betrokken bedrijven en instituten, die voor het merendeel derhalve vooral civiele activiteiten ontplooiën. Er zijn slechts enkele bedrijven die zich vrijwel geheel op de defensiemarkt richten. Van de totale export van deze bedrijven en instituten wordt ongeveer 45% ofwel circa € 770 miljoen als militaire export gekwalificeerd. De hoogwaardige kennisontwikkeling die gepaard gaat met militaire productie stelt deze bedrijven en instituten in staat productinnovaties te bewerkstelligen en is daarenboven belangrijk voor militaire 'spin-offs' en civiele 'spill-overs'. De Nederlandse defensiegerelateerde bedrijven en instituten zijn onder meer actief in de ontwikkeling en productie van de scheepsbouw, lucht- en ruimtevaarttechnologie, radartechnologie en op het gebied van transport, infrastructuur en ICT. Met militaire productie zijn ongeveer 11.000 arbeidsplaatsen gemoeid. Inmiddels is overigens een nieuw onderzoek gestart om de gegevens van deze studie te actualiseren. De resultaten hiervan komen in 2008 beschikbaar.

6. Defensie Industrie Strategie

De ministeries van Defensie en Economische Zaken hebben een Defensie Industrie Strategie (DIS) opgesteld, waarbij de industrie betrokken is geweest. De DIS is een integrale strategische visie op de Nederlandse defensiegerelateerde industrie en de rol van de overheid hierin. Het bereiken en behouden van een positie op de internationale defensiemarkt is in de eerste plaats een verantwoordelijkheid van de industrie zelf, maar wordt zeker in de komende jaren sterk beïnvloed door de nationale overheid. De DIS gaat in op de mogelijkheden van de ministeries van Defensie en van Economische Zaken om de Nederlandse defensie gerelateerde industrie te versterken en internationaal te positioneren. Een excellente Nederlandse industrie is namelijk van belang voor Defensie als "*smart buyer, smart user en smart maintainer*" van materieel en voor het stimuleren van een innovatieve economie. In 2007 is de eindrapportage Defensie Industrie Strategie aangeboden aan de Eerste en Tweede Kamer.⁴

³ Uitgevoerd door Research voor Beleid en aangeboden bij brief van de staatssecretaris van Economische Zaken van 16 juli 2004, Tweede Kamer, vergaderjaar 2003-2004, 26231 nr. 10.

⁴ Tweede Kamer, vergaderjaar 2006-2007, 31125, nr.1.

In de DIS zijn de internationale ontwikkelingen op de defensiemarkt in kaart gebracht. Vooral de sterke consolidatie van de defensie-industrie en de voorzichtige ontwikkeling naar een meer open internationale defensiemarkt geven aanleiding tot wijzigingen in het beleid gericht op de Nederlandse industrie. De basis van de strategische visie op de defensiegerelateerde industrie is dat deze industrie alleen succesvol kan zijn als de bedrijven deel uitmaken van internationale netwerken gericht op ontwikkeling, productie en onderhoud van materieel ('supply chains'). Het is van belang om internationale kansen te benutten en te zoeken naar synergie tussen de behoeften van Defensie en de civiele markt, omdat de Nederlandse defensiemarkt een relatief kleine markt is. In dat kader presenteert de DIS technologiegebieden waarop de Nederlandse industrie kan excelleren en zo haar positie op de Europese markt kan versterken.

In de DIS worden instrumenten geïnterpreteerd waarmee beide ministeries kunnen bijdragen aan een versterking en het internationaal positioneren van het Nederlandse bedrijfsleven. Naar aanleiding van de DIS wordt o.a. door de ministeries van Defensie, Justitie en Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties een innovatieprogramma op het gebied van Veiligheid opgezet. Naast het stimuleren van de gebieden waarop de industrie kan excelleren, wordt in internationaal verband gewerkt aan een meer open markt; te beginnen in Europa. Initiatieven van de EU en EDA worden ondersteund. Op dit moment, in aanloop naar een meer open markt, wordt de toegang van Nederlandse bedrijven tot de internationale markt ondersteund door de overheid door middel van compensatie en afspraken over werkverdeling in samenwerkingsprogramma's. Dat alles, zoals reeds aangegeven, binnen de marges van het Nederlandse wapenexportbeleid.

7. EU-samenwerking

EU-samenwerking inzake wapenexporten vindt plaats in de Raadswerkgroep conventionele wapenexport, COARM. Namens Nederland nemen vertegenwoordigers van Buitenlandse Zaken en Economische Zaken deel aan COARM-vergaderingen. In COARM wisselen de lidstaten, in het kader van het Gemeenschappelijk Buitenlands en Veiligheidsbeleid (GBVB) van de EU, informatie uit over hun wapenexportbeleid en trachten zij dit beleid en de daarop betrekking hebbende procedures beter op elkaar af te stemmen. De basis hiervoor is de in paragraaf 3 genoemde EU-Gedragscode.

Een belangrijk onderwerp op de agenda van de COARM was in het verslagjaar de voltooiing van zogenaamde *best practice* richtlijnen voor de implementatie van de afzonderlijke criteria van de EU-Gedragscode. Dit project kon in juni 2007 worden afgerond. De gemeenschappelijke interpretatie van de criteria bevordert harmonisatie van het wapenexportbeleid van de EU-lidstaten en draagt bij aan de integratie van nieuwe lidstaten in de systematiek van de Gedragscode. Tevens blijken de richtlijnen een nuttig instrument voor

zogenaamde *outreach* activiteiten naar landen buiten de EU. De richtlijnen zijn opgenomen in de Gebruikershandleiding bij de Gedragscode⁵.

De Gebruikershandleiding bevat ook praktische richtlijnen voor de in de Code neergelegde informatie- en consultatieprocedure inzake geweigerde exportvergunningen (*denials*). Ook is sinds januari 2004 de centrale databank van nationale *denials* in werking getreden, die beheerd wordt door het Raadssecretariaat van de EU in Brussel. Deze databank dient door EU-landen voorafgaand aan vergunningverlening geraadpleegd te worden om te zien of er in gelijksoortige gevallen door andere EU-lidstaten een weigering (denial) is afgegeven. Indien dit het geval is, dient tussen de betrokken Staten geconsulteerd te worden. In geval de eerdere afwijzing niet wordt gevolgd dient dit met redenen omkleed te worden.

In oktober 2007 is het negende EU-jaarrapport gepubliceerd⁶, waarin verslag wordt gedaan van de in COARM besproken onderwerpen. Het rapport bevat daarnaast gedetailleerde statistische informatie over de uitvoer van militair materieel door de EU-lidstaten in 2006. In het rapport zijn per lidstaat uitvoergegevens opgenomen per land van eindbestemming waarbij aantallen afgegeven vergunningen worden vermeld en de waarde van de afgegeven vergunningen. Het merendeel van de lidstaten vermeldt ook de waarde van de daadwerkelijk gerealiseerde uitvoer. Nederland doet dit ook, maar is van mening dat informatie over afgegeven vergunningen nog altijd een vollediger en dus realistischer weergave biedt van de uitwerking van het wapenexportbeleid. De gegevens zijn voorts, waar mogelijk, opgesplitst per categorie van de militaire lijst. Daar exporten t.b.v. internationale missies (VN-missies) in landen die onder embargo staan, regelmatig vragen oproepen, zijn in het negende jaarrapport voor het eerst ook separate tabellen opgenomen met overzichten van leveranties t.b.v. internationale missies. In het rapport staan tenslotte de geaggregeerde aantallen afgegeven vergunningweigeringen in 2006, de hierbij gehanteerde criteria, en het aantal door EU-partners gevoerde consultaties.

Vooruitlopend op de publicatie van het tiende EU Jaarrapport later dit jaar, kan worden gemeld dat lidstaten in 2007 circa 425 afgewezen vergunningaanvragen in Europees verband hebben genotificeerd, hetgeen een toename inhoudt ten opzichte van voorgaande jaren (2005 en 2006 waren het respectievelijk 363 en 360). Het aantal gevoerde consultaties kwam uit op circa 125, hetgeen goed vergelijkbaar is met voorgaande jaren, met uitzondering van 2006 toen het aantal consultaties beduidend lager lag.

Nederland is in 2007 overigens betrokken geweest bij in totaal acht consultaties. Vier consultaties zijn door Nederland geïnitieerd en over vier Nederlandse afwijzingen is ons land door andere lidstaten geconsulteerd.

⁵ De Gebruikershandleiding is gepubliceerd via de website van de Europese Unie: <http://ue.eu.int> in het bijzonder op de pagina: <http://www.consilium.europa.eu/cms3/fo/showPage.asp?id=1484&lang=nl&mode=g>

⁶ Publicatieblad van de Europese Unie C 253, vol 50 van 26 oktober 2007.

Helaas kon ook in 2007 de herziene EU-Gedragscode niet door de Raad worden vastgesteld, hoewel reeds in 2005 in beginsel overeenstemming werd bereikt over zowel de inhoud van de herziening, als over de omzetting van de (politiek bindende) Gedragscode in een (juridisch bindend) Gemeenschappelijk Standpunt.

Zoals ook in voorgaande Jaarrapporten wapenexportbeleid vermeld, zijn de nieuwe elementen in de herziene Gedragscode:

- uitbreiding van de reikwijdte van de Gedragscode tot – zo deze wettelijk vereist zijn – vergunningaanvragen met betrekking tot tussenhandel, doorvoer, niet-tastbare vormen van overdracht van technologie en voor overdracht van productielicenties;
- aanscherping van criterium 2 (mensenrechten) door opname van een verwijzing naar de naleving van het internationaal humanitair recht;
- expliciete verwijzing naar het risico van *reverse engineering* (d.w.z. op basis van het product wordt afgeleid hoe het dient te worden gemaakt);
- opname in de preambule van het belang van het VN- wapenregister als een element in de beoordeling van vergunningaanvragen.

De op Nederlands initiatief ontwikkelde *Toolbox* met betrekking tot post-embargo bestemmingen is in het verslagjaar niet aan de orde geweest. De Toolbox zal t.z.t. worden opgenomen in de Gebruikershandleiding en bevat maatregelen ter vergroting van de transparantie ten aanzien van verleende vergunningen en intensievere consultatie tussen de lidstaten over het uitvoerbeleid. Er bestaat nog geen overeenstemming over de toepassingsduur van dit instrument, noch over de typen vergunningen waarop de Toolbox van toepassing zal zijn.

8. Het Wassenaar Arrangement

Het thema wapenexport wordt in multilateraal verband besproken in het “Wassenaar Arrangement on Export Controls for Conventional Arms and Dual Use Goods and Technologies” (WA). Aan dit forum, dat zijn naam ontleent aan de plaats waar onder Nederlands voorzitterschap de onderhandelingen over de oprichting van het arrangement werden gevoerd, namen in het verslagjaar 40 landen deel, waaronder de VS, Rusland en EU-lidstaten⁷. Deze landen vertegenwoordigen volgens schattingen tezamen meer dan 90% van de werelduitvoer van militaire goederen.

Doel van het WA (zoals geformuleerd in de zgn. Initial Elements⁸) is het leveren van een bijdrage aan de regionale en internationale veiligheid en stabiliteit. Het middel hiertoe is de regelmatige onderlinge rapportage

⁷ In 2007 gold dat voor alle 15 “oude” EU lidstaten. Van de twaalf “nieuwe” EU lidstaten namen Bulgarije, Hongarije, Polen, Roemenië, Slowakije en Tsjechië al vanaf de totstandkoming in 1996 deel aan het Wassenaar Arrangement. Van de zes overige nieuwe EU lidstaten werd Slovenië in 2004 toegelaten en werd in april 2005 overeenstemming bereikt over de deelname van Estland, Letland, Litouwen en Malta. Cyprus is vanwege Turkse bezwaren nog geen partij.

⁸ De initial Elements zijn te vinden op de website van het Wassenaar Arrangement: www.wassenaar.org

inzake de uitvoer naar derde landen van wapens en van goederen die voor militaire doeleinden kunnen worden gebruikt. Dit moet leiden tot meer kennis en verantwoordelijkheidsbesef bij de nationale toetsing van aanvragen voor vergunningen voor de uitvoer van deze goederen. Immers, meer informatie betekent dat de deelnemende landen beter kunnen beoordelen of er sprake is van destabiliserende accumulatie van militaire middelen in bepaalde landen of regio's. In dat geval zouden de deelnemende landen terughoudender moeten worden met het afgeven van vergunningen op dergelijke bestemmingen.

Het Wassenaar Arrangement kent naast een lijst van goederen voor (conventioneel) tweërlei gebruik die voor Nederland via de Europese Dual Use Verordening van toepassing wordt ook een lijst militaire goederen die geacht worden aan exportcontrole te zijn onderworpen. In Nederland is deze controlelijst integraal opgenomen in het In- en uitvoerbesluit strategische goederen. Elke herziening van de WA-lijst leidt dan ook tot een aanpassing van genoemd In- en uitvoerbesluit.

Voor het Wassenaar Arrangement was 2007 een evaluatiejaar. Tijdens deze "assessment" werden vier extra bijeenkomsten in Wenen georganiseerd, waarbij steeds in een viertal Task Forces werd bezien of aanvullende afspraken gemaakt konden worden. Zo bereidde de Task force "Best Practices of Export Control Regulations" aanscherpingen voor van de al in 2002 aanvaarde "Best Practice Guidelines for Exports of Small Arms and Light Weapons" en de uit 2003 stammende "Elements for Export Controls of Man-Portable Air Defence Systems (MANPADS)". Voorts wist deze Task Force overeenstemming te bereiken over een nieuw "Best Practices to Prevent Destabilising Transfers of Small Arms and Light Weapons (SALW) through Air Transport", waarvan een belangrijk element is dat de bij het Wassenaar Arrangement aangesloten export controle autoriteiten aan het gebruik van vergunningen voor de uitvoer van kleine wapens de voorwaarde kunnen verbinden dat tevoren gegevens verstrekt worden over het vliegtuig waarmee de wapens vervoerd zullen worden en over de route waarlangs gevlogen zal worden. Dit om het risico van omleiding naar onbedoelde bestemmingen verder in te dammen.

De Task Force "Transparency" boog zich over een aantal voorstellen om de *interne* openheid binnen het Wassenaar Arrangement te vergroten, bijvoorbeeld door de toevoeging van een rapportagecategorie kleinkaliber munitie aan de onderling uit te wisselen data over wapenexporten en door de introductie van "denial notifications" i.c. het uitwisselen van gegevens over afgewezen vergunningen, zoals nu al binnen de EU in het kader van de Gedragscode gebeurt. Mede omdat vanaf het begin al duidelijk was dat deze voorstellen het niet zouden halen tijdens deze assessment, heeft de Nederlandse delegatie zich samen met Noorwegen extra actief ingezet op het bereiken van een steunverklaring van het Wassenaar Arrangement voor grotere *externe* openheid, met name in de vorm van openbare nationale jaarrapporten.

Hoewel verscheidene delegaties benadrukten dat zo'n steunverklaring niet gezien mocht worden als een inspanningsverplichting om zelf ook tot het publiceren van zulke jaarrapporten over te gaan, konden alle delegaties zich uiteindelijk toch achter een Plenaire Verklaring scharen. In die verklaring wordt bevestigd dat het bevorderen van openheid omtrent wapenexporten al vanaf het ontstaan van het Wassenaar Arrangement een van de belangrijkste instrumenten is voor de aan het WA deelnemende landen, i.c. de "Participating States", om bij te dragen aan regionale en internationale veiligheid en stabiliteit en wordt het feit verwelkomt dat de meeste van de Participating States inmiddels op enigerlei wijze jaarlijks rapporteren aan hun Parlementen en/of aan het publiek. De Plenaire Vergadering erkent in de verklaring dat nationale jaarrapporten bijdragen aan de verwezenlijking van de doelstellingen van het Wassenaar Arrangement alsook een bijdrage leveren aan openheid omtrent de wereldwijde wapenhandel. Om die reden moedigt de Plenaire Vergadering van het WA alle landen aan om een vergelijkbaar beleid van openheid in overweging te nemen, voor zover hun nationale wetgeving dat toestaat. De publicatie van nationale jaarrapporten, zo mogelijk ook in vertaling, wordt in de verklaring ten slotte aanbevolen als aanvulling op bestaande initiatieven inzake vrijwillige openheid zoals het VN-Wapenregister en de VN-database over nationale wetgeving inzake de overdracht van wapens, militaire apparatuur en dual-use goederen en technologie.

Ondanks de voorzichtige bewoordingen van de verklaring en de integrale opname ervan in de uitgebreide – maar niet-openbare – "Summary of Conclusions" van de Plenaire Vergadering van 2007, kon – anders dan Nederland ook nog graag had gezien – geen consensus bereikt worden over opname van de verklaring in de "Public Statement" die traditioneel na elke Plenaire Vergadering onder de internationale pers wordt verspreid.

De Task Force "Re-export", waarin bezien werd of er "Best Practices" opgesteld konden worden rond situaties waarbij het ontvangende land niet per definitie de eindbestemming van de goederen is, bereikte geen resultaten vanwege onenigheid over de status van oude licentieovereenkomsten uit de tijd van de Sovjet-Unie en het Warschau Pact. De Task Force "Outreach", ten slotte, bracht de Plenaire Vergadering tot de conclusie dat het van belang bleef om de dialoog met belangrijke wapenproducerende landen buiten het WA voort te zetten en dat – indien de vraag zich voordoet – het WA altijd klaar moet staan voor contacten met vertegenwoordigers van de Commissies die ingesteld zijn ingevolge Resoluties van de VN-Veiligheidsraad, voor zover de doelstellingen van het Wassenaar Arrangement daarmee ook gediend kunnen zijn.

In het kader van de reguliere werkzaamheden van het Wassenaar Arrangement besloot de Plenaire Vergadering van 2007 ook tot een reeks van aanpassingen van de lijsten van goederen waarvan de uitvoer gecontroleerd wordt. In veel gevallen betrof het kleine redactionele aanpassingen en verduidelijkingen, maar

ook werden enkele posten toegevoegd of uitgebreid, waaronder onderwater communicatieapparatuur, lage lichtintensiteit en infrarood sensoren. In 2008 zal de normale agenda van het Wassenaar Arrangement weer worden gevolgd. De volgende "assessment" zal in 2011 plaatsvinden. Meer informatie over de uitgangspunten, doeleinden en actuele ontwikkelingen van het WA, alsook de teksten van de openbare documenten, is te vinden op de web site www.wassenaar.org.

9. Wapenbeheersing

Op gebied van wapenbeheersing spelen diverse onderwerpen die relevant zijn voor het wapenexportbeleid. Hieronder vallen activiteiten met betrekking tot kleine en lichte wapens, het mogelijk tot stand te brengen internationale wapenhandelsverdrag en het VN-Wapenregister.

Clustermunitie

In het verslagjaar stonden de humanitaire gevolgen van de inzet van clustermunitie hoog op de internationale agenda. Nederland besloot medio 2007 met onmiddellijke ingang tot nader order geen clustermunitie door de Koninklijke Luchtmacht te laten gebruiken.

In februari 2007 nodigde Noorwegen 49 landen, waaronder Nederland, uit voor een conferentie over clusterwapens te Oslo. 46 deelnemers aanvaardden een slotverklaring, waarin zij zich er politiek toe verplichtten in 2008 een bindend juridisch instrument vast te stellen, dat (i) het gebruik, de productie, de overdracht en de opslag verbiedt van typen clustermunitie die onacceptabel humanitair leed veroorzaken en dat (ii) een raamwerk biedt voor samenwerking en assistentie met bepalingen over onder meer de zorg voor overlevenden, de ruiming van 'besmette' gebieden, de vernietiging van voorraden van verboden clustermunitie. Voorts zouden de deelnemende landen nationale stappen overwegen en zouden zij de humanitaire uitdagingen van clustermunitie blijven aankaarten in het kader van het internationaal humanitair recht en in andere relevante fora, aldus de slotverklaring van Oslo.

Het Oslo-proces kreeg een vervolg met een conferentie die van 23 t/m 25 mei plaatsvond te Lima. Deze conferentie had het karakter van een uitgebreide brainstormsessie over elementen van een toekomstig verdrag dat bepaalde typen clustermunitie moet gaan verbieden. Aan de conferentie namen 68 landen deel. Een derde conferentie werd van 5 t/m 7 december gehouden in Wenen en de laatste voorbereidende conferentie vond van 18 t/m 22 februari 2008 plaats in Wellington, Nieuw Zeeland. Omtrent de Nederlandse inzet ten aanzien van een verbod op clustermunitie die onaanvaardbaar humanitair leed veroorzaakt, is de Kamer in het verslagjaar uitgebreid geïnformeerd door middel van brieven dd. 15 maart, 12 juli en 4 december 2007⁹. Over de uitkomsten van de conferentie in Wellington ging de Kamer eveneens op 11 maart 2008

⁹ (Kamerstukken 21 501-02, nrs. 735, 761 en 781), alsmede tijdens het Algemeen Overleg van 17 oktober).

een brief toe¹⁰. Zoals bekend heeft de Nederlandse regering in mei 2008 in Dublin ingestemd met een vergaande verbodsbepaling op clustermunitie die onaanvaardbaar humanitair leed veroorzaakt. Zie hiervoor de kamerbrief over de uitkomsten van Dublin van 20 juni 2008.¹¹

- Complementariteit

Nederland neemt actief deel aan het Oslo-proces, en blijft zich tevens inzetten in het kader van de 'Convention on Conventional Weapons' (CCW). Via de CCW wordt beoogd het aantal deelnemende landen zo groot mogelijk te maken. Belangrijke aandachtspunten daarbij zijn de synergie en de wederzijdse versterking tussen de parallelle Oslo- en CCW-processen. Nederland heeft een voorstel gedaan om de complementariteit van het toekomstige verdrag met bestaande verdragen zoals het CCW en internationaal humanitair recht te garanderen. Met name het huidige Protocol V bij de CCW, waarin algemene bepalingen over explosieve oorlogsresten zijn opgenomen, is hierbij van belang.

Kleine en lichte wapens (SALW)

De Nederlandse regering zet zich in het gewapende geweld te verminderen en de ongecontroleerde verspreiding van kleine en lichte wapens en daaraan gerelateerde munitie aan banden te leggen. De Nederlandse inzet heeft ten doel om het aantal slachtoffers van gewapend geweld, gewapende conflicten en criminaliteit te verminderen en daarmee bij te dragen aan veiligheid en stabiliteit, als voorwaarde voor duurzame ontwikkeling en het bereiken van de Armoedebestrijdingdoelstellingen.

Nederland hecht groot belang aan het implementeren van de afspraken die op internationaal en regionaal niveau zijn gemaakt om gewapend geweld te beperken en de verspreiding van kleine en lichte wapens tegen te gaan. Nederland ondersteunt activiteiten in landen en regio's waar de implementatie van gemaakte afspraken en de controle op naleving van nationale wet- en regelgeving o.a. vanwege capaciteitsproblemen niet of onvoldoende plaatsvindt. Om deze doelstelling te bereiken zet Nederland ondermeer in op:

- implementatie van het VN actieprogramma en andere multilaterale en regionale initiatieven en afspraken op het gebied van kleine en lichte wapens, inclusief de tussenhandel, en op het gebied van munitie;
- beperking van gewapend geweld en integratie van het beleid ten aanzien van kleine wapens en het ontwikkelingsbeleid.

- VN-Actieprogramma

Op grond van het VN-Actieprogramma 2001 zijn staten gehouden om zich op nationaal, regionaal en internationaal niveau actief in te zetten op het gebied van kleine wapens, waaronder de ontwikkeling en implementatie van wapenwetgeving, de vernietiging en veilige opslag van (overtollige) wapens (en munitie), een verbeterde samenwerking tussen staten, o.a. bij het identificeren

¹⁰ Kamerstuk 21 501-02, nr. 778).

¹¹ Kamerstuk 21501-02, nr. 833

en traceren van illegale wapens, het assisteren en ondersteunen van landen en regio's die over onvoldoende capaciteit beschikken om de maatregelen zoals genoemd in het VN-Actieprogramma te implementeren.

De VN-expertgroep "Brokering" (*tussenhandel*), voorgezeten door Nederland, heeft eind 2007 haar rapport aan de Secretaris-Generaal van de VN aangeboden. Ondanks de Nederlandse inspanningen ter zake, bleek opname niet haalbaar van een aanbeveling een internationaal juridisch bindend instrument te ontwikkelen ter beperking van met name de illegale tussenhandel in kleine wapens.

- OVSE

Medio 2008 rapporteerde Nederland in het kader van het OVSE *Document on Small Arms and Light Weapons, 2000* over de totale import- en exportgegevens als ook over de hoeveelheid vernietigde wapens over het jaar 2007. Nederland steunde in 2007 diverse door de OVSE uitgevoerde kleine wapens en munitie vernietiging- en opslagprojecten in Zuid- en Oost Europa.

- EU Kleine Wapens

De in december 2005 aanvaarde EU Strategie inzake kleine wapens fungeert als een coherent kader voor het EU kleine wapens beleid. Vanwege een bij het Europese Hof lopend geschil tussen de Commissie en de Raad inzake een bevoegdheidskwestie betreffende kleine wapens projectfinanciering in Afrika, de zogenaamde ECOWAS-zaak, werden in 2007 slechts een aantal projecten voorzien van (vervolg) financiering (Oekraïne, Albanië, en UNLiREC) De EU Lidstaten rapporteren jaarlijks over nationale activiteiten ter uitvoering van de *EU Joint Action, 2002*. De nationale verslagen en de EU- activiteiten worden samengevoegd in het *Joint Annual Report*.¹²

- Nederlandse Projectsteun

Uit het Stabiliteitsfonds werden diverse kleine wapens projecten gefinancierd. Hiervoor was omstreeks € 3 miljoen beschikbaar. De Nederlandse regering heeft in 2007 op het gebied van wapen- en munitie vernietiging, veilige opslag en het opstellen van nationale actieplannen ter bestrijding van illegale handel in kleine en lichte wapens, projecten gesteund in onder andere Afrika, Afghanistan, Zuidoost-Europa en Centraal-Azië.

Een tweede Nederlandse prioriteit in 2007 was het thema kleine wapens en ontwikkeling. Nederland benadrukt deze relatie ondermeer om zeker te stellen dat afspraken gemaakt in het VN-Actieprogramma ook kunnen worden nagekomen door ontwikkelingslanden. Daarnaast heeft gewapend geweld en de kleine wapenproblematiek een negatief effect op het behalen van de Millennium Ontwikkelingsdoelen¹³. Nederland is er voorstander van om programma's ter beperking van gewapend geweld en de illegale handel in kleine en lichte wapens te integreren in bredere nationale

¹² Rapportages worden geplaatst op: <http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/06/st10/st10547.en06.pdf>

¹³ Dit zijn internationale afspraken over acht concrete ontwikkelingsdoelen die in 2015 moeten zijn gehaald.

ontwikkelingsprogramma's en strategieën. Toenmalig minister voor Ontwikkelingssamenwerking mevrouw Van Ardenne heeft in 2006 de Geneva Declaration on Armed Violence and Development ondertekend. Nederland neemt deel aan de kerngroep die in het kader van de uitvoering van deze Verklaring een actieplan opstelt. Dit plan moet leiden tot implementatie van de beginselen van de Verklaring in enkele focuslanden, en tot een AVVN resolutie in het najaar van 2008. Nauw gerelateerd aan dit proces is de inzet van het CPDC- network (*Conflict, Peace and Development Co-operation network*) van de OESO-DAC gedurende 2007 om een handleiding op te stellen over hoe programma's ter voorkoming en beperking van gewapend geweld effectief uitgevoerd kunnen worden en geïntegreerd kunnen worden in ontwikkelingsprogramma's. Deze handleiding zal naar verwachting eind 2008 gepresenteerd worden. Nederland draagt hier actief aan bij, als zijnde lid van de taakgroep die dit CPDC-netwerk initiatief verder uit zal werken.

Internationaal Wapenhandelsverdrag

Op 6 december 2006 nam de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (AVVN) een resolutie aan waarbij een proces werd geïnitieerd dat uiteindelijk zal moeten leiden tot een mondiaal wapenhandelsverdrag. Alle EU-lidstaten co-sponsorden de resolutie (61/89), die werd ingediend door het Verenigd Koninkrijk, Argentinië, Australië, Costa Rica, Japan, Finland en Kenya. 153 landen stemden vóór, 24 onthielden zich en alleen de VS stemde tegen. De resolutie voorziet in een proces waarbij de Secretaris-Generaal van de VN (SGVN) alle lidstaten verzoekt om hun visie te geven op de "haalbaarheid, gewenste inhoud en reikwijdte" van zo'n verdrag, en waarbij inmiddels, in 2008, een groep van regeringsdeskundigen is opgericht die zich – op basis van de gegeven visies – buigt over de haalbaarheid van een verdrag.

Nederland en alle andere EU-lidstaten hebben eind april 2007 hun visie op het mondiale wapenhandelsverdrag aan de SGVN kenbaar gemaakt. In de Nederlandse visie hebben het Nederlandse Rode Kruis en het maatschappelijk middenveld inspraak gehad. Nederland heeft tevens gedemarcheerd in circa 20 landen om ook hen te bewegen een visie bij de VN in te dienen. Deze demarches maakten deel uit van een EU-strategie die erop was gericht dat de SGVN zoveel mogelijk positieve visies zou ontvangen over het wapenhandelsverdrag, zodat de groep van regeringsdeskundigen in 2008 van start kon gaan met een overwegend positief getint rapport. Gelet op het zeer grote aantal ingediende reacties (circa 100), kan worden gesteld dat de EU-strategie zeker succesvol is geweest.

Openheid in bewapening en het VN-Wapenregister

In 1991 werd op initiatief van Nederland resolutie 46/36 L van de AVVN over openheid in bewapening aanvaard. Op basis van deze resolutie werd in 1992 het VN-Wapenregister ingesteld. Het register verschaft openheid over de in- en uitvoer van zeven categorieën conventionele zware wapens, met het oogmerk daarmee het vertrouwen tussen landen te vergroten.

Het VN-Wapenregister geeft op jaarbasis informatie over het land van uitvoer van militaire goederen, het eventuele land van doorvoer en het land van invoer, alsmede de omvang van de goederenstromen verdeeld over de volgende categorieën: I. gevechtstanks, II. pantsergevechtsvoertuigen, III. zware artilleriesystemen, IV. gevechtsvliegtuigen, V. gevechtshelikopters, VI. oorlogsschepen, VII. raketten en raketwerpers. Sinds 2006 kan bovendien op vrijwillige basis gerapporteerd worden over de in- en uitvoer van kleine en lichte wapens. In 2007 hebben bijna 40 landen, waaronder Nederland, deze informatie toegevoegd aan de nationale rapportages aan het Register. De doelstelling van Nederland blijft de toevoeging van “kleine en lichte wapens” als volwaardig achtste categorie aan het Register.

In een aparte rubriek ‘opmerkingen’ kunnen landen een nadere omschrijving geven van de wapens en commentaar leveren op specifieke overdrachten. Voorts worden landen aangespoord om informatie te verschaffen over de eigen militaire bestanden en over aanschaf door middel van eigen productie.¹⁴

Sinds de instelling van het Register hebben 172 landen op enig moment aan het Register gerapporteerd, waaronder alle belangrijke wapenproducerende, -importerende en -exporterende landen. Naar schatting omvat het Register inmiddels meer dan 95% van de wereldwijde handel in de hogergenoemde zeven categorieën conventionele wapens. In de afgelopen jaren was sprake van een geleidelijke stijging van het aantal deelnemende landen van 99 in 1992 naar 126 in 2001. Inmiddels is er sprake van een stabilisatie van jaarlijks rond de 115 notificaties. Het streven blijft om universele, consistente deelname te bereiken. Met het aannemen van AVVN/RES/61/77 in december 2006 is vastgelegd dat het VN-Wapenregister alleen bestemd is voor transacties tussen VN-lidstaten. Hiermee is voor China, dat jarenlang niet rapporteerde vanwege notificaties (van de VS) van leveringen aan Taiwan, de weg weer geëffend om deel te nemen aan het Register. China heeft in augustus 2007 de rapportage over 2006 ingediend.

Uit het aantal landen dat ook informatie over hun militaire bestanden en over de aankopen bij de eigen defensie-industrie heeft verstrekt, valt geen opvallende ontwikkeling af te leiden. Het totale aantal bleef ten opzichte van voorgaande jaren redelijk constant.

Tweemaal in de drie jaar wordt door Nederland de AVVN-resolutie Transparency in Armaments ingediend, die traditioneel kan rekenen op de steun van een grote meerderheid van de VN-lidstaten. In 2006 stemden 158 staten vóór, waaronder China, Israël, de VS, en de Russische Federatie. De laatste drie waren voor het eerst co-sponsor van de resolutie. Deze resolutie zorgt ervoor dat één keer in de drie jaar een groep regeringsexperts bijeenkomt ter evaluatie en verdere ontwikkeling van het Register en dat de uitkomsten hiervan vervolgens worden geïmplementeerd. Deze groep is meest recentelijk in 2006 bijeen gekomen. In 2009 zal de volgende expertgroep over het Register

¹⁴ Informatie over het VN-Wapenregister is beschikbaar op de ontwapeningswebsite van de VN; <http://disarmament.un.org/cab/register.html> 'Register of Conventional Arms'

bijeen komen. In de tussenliggende periode zal Nederland zich blijven inzetten voor universele deelname aan, en effectiviteit van het VN-Wapenregister. Mede op Nederlands initiatief benadrukt de EU in alle relevante fora het belang van openheid in bewapening en deelname aan het VN-Wapenregister. Zo wordt de SGVN jaarlijks geïnformeerd over het standpunt van de EU inzake openheid in bewapening en worden de gegevens ook in het kader van de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE) uitgewisseld.

Om deelname aan het Register verder te vergroten blijft Nederland, samen met het bureau voor ontwapeningszaken van de Verenigde Naties (UNDDA), zich richten op (sub)regionale workshops over transparantie in bewapening. De organisatie van dergelijke workshops was een van de aanbevelingen van de groep van regeringsexperts die in 2000 bij elkaar kwam. In navolging van eerdere workshops ten behoeve van Zuidelijk Afrika, West-Afrika, de Hoorn van Afrika, de ASEAN regio, de CARICOM regio en Zuid- en Zuidoost Azië, is in 2007 een workshop ondersteund voor Latijns Amerika en het Caribisch gebied. Deze workshop, die plaats vond in Buenos Aires, had een bredere doelstelling en besteedde ook aandacht aan andere VN-initiatieven gerelateerd aan openheid in bewapening, zoals het beoogde internationale wapenhandelsverdrag, transfer controls en tussenhandel (brokering). Dit soort activiteiten is in de afgelopen jaren succesvol gebleken. De workshops genereren input voor de drie-jaarlijkse evaluaties van het Register en hebben deelname aan het Register doen toenemen.

VN-transparantie in wet- en regelgeving

Sinds 2002 dient Nederland de AVVN-resolutie *National legislation on transfer of arms, military equipment and dual-use technology* in, sinds 2005 gebeurt dat om het jaar. Met deze resolutie, die ook in 2007 weer zonder stemming werd aanvaard, worden VN-lidstaten opgeroepen om informatie betreffende hun nationale wetgeving op het gebied van wapenexport uit te wisselen. In het kader van deze resolutie is tevens een elektronische VN-database in het leven geroepen. Hier kunnen de uitgewisselde wetteksten en overige informatie in worden opgenomen en zijn deze voor een ieder makkelijk toegankelijk. Inmiddels bevat deze database bijdragen van 31 landen, waaronder Nederland.

Bijlage 1: Overzichten van de waarde van de in het jaar 2007 afgegeven vergunningen voor de definitieve uitvoer van militaire goederen per categorie goederen en per land van eindbestemming.

Inleiding

De totale waarde van de afgegeven vergunningen in 2007 bedroeg, afgerond op twee cijfers na de komma, € 873,71 miljoen. Dat bedrag komt wat lager uit dan de trend over de laatste jaren, waarbij de totale vergunningwaarde op jaarbasis meerdere keren boven de € 1,1 miljard uitkwam. Wat vooral opvalt is dat in 2007 – anders dan in voorgaande jaren – geen zeer grote vergunningen voor de afstoting van overtollig materieel van de Nederlandse strijdkrachten zijn afgegeven. Dat betekent dat het overgrote deel van de waarde over 2007 is toe te schrijven aan uitvoertransacties van de industrie, waarbij met name de verkoop van radarapparatuur aan de Deense marine (circa € 165 miljoen) en de levering via een Britse werf van radarapparatuur voor de marine van Oman (circa € 101 miljoen) in het oog springen. Beide landen horen dan ook bij de drie belangrijkste bestemmingen voor de Nederlandse uitvoer van militaire goederen in 2007. Denemarken voert de rangorde aan met een totale vergunningwaarde van iets meer dan € 170 miljoen, gevolgd door de Verenigde Staten met circa € 121 miljoen (met name componenten voor militaire vliegtuigen en maritieme luchtafweerraketten) en – zoals gezegd – Oman. Op de vierde plaats in de rangorde staat de post “overige NAVO” met een waarde van bijna € 87 miljoen. Dit betreft globale vergunningen waarbij het producenten van onderdelen wordt toegestaan om direct uit voorraad reservedelen te leveren aan de strijdkrachten van meerdere NAVO-landen, maar ook vergunningen voor de uitvoer van producten die na verwerking of bewerking in het buitenland uiteindelijk Nederland zelf als eindbestemming hebben. Op de vijfde plaats in de rangorde van 2007 staat Duitsland met een waarde van bijna € 71 miljoen, vooral toe te schrijven aan een veelheid van kleinere vergunningen voor de toelevering van onderdelen voor militaire voertuigen, pantserhouwitsers en luchtafweerraketten.

De uitvoer van militaire goederen vormde iets meer dan 0,25% van de totale Nederlandse uitvoer van goederen in 2007 (€ 347,9 miljard). Voor de internationale vergelijking van dit percentage is het van belang te weten dat in Nederland niet alleen de uitvoer van het Nederlandse bedrijfsleven vergunningplichtig is, maar dat ook de overheid zelf een vergunning voor de uitvoer van militaire goederen moet aanvragen. Alleen het eigen materieel van Nederlandse legeronderdelen dat voor oefeningen of internationale operaties naar het buitenland gaat, is uitgezonderd van de uitvoervergunningplicht. Afstoting van Nederlands defensiematerieel aan derde landen is – anders dan in sommige andere landen – dus wel opgenomen in de cijfers.

Methodologie

De hierna gemelde waarden zijn gebaseerd op de waarde van de vergunningen voor definitieve uitvoer van militaire goederen, die zijn afgegeven in de periode waarover verslag wordt uitgebracht. De vergunningwaarde geeft de maximum exportwaarde aan, welke op het moment van publicatie evenwel niet behoeft te corresponderen met de daadwerkelijk gerealiseerde exporten. Vergunningen voor tijdelijke uitvoer zijn in de rapportage buiten beschouwing gelaten, daar aan deze vergunningen een verplichting tot wederinvoer is gekoppeld. Hierbij gaat het vooral om zendingen voor demonstratie- of tentoonstellingsdoeleinden. Vergunningen voor proef- of monsterzendingen worden overigens wel opgenomen in de rapportage, omdat vanwege de aard van deze exporten geen verplichting tot wederinvoer wordt opgelegd. Vergunningen voor goederen die na reparatie in Nederland retour worden gezonden, worden evenmin in de rapportage opgenomen. Het moet dan echter wel gaan om eerder vanuit Nederland geleverde goederen, waarvan de waarde bijgevolg in een eerdere rapportage is opgenomen. Opname van deze zogenoemde 'retour-na-reparatie' vergunningen zou immers tot dubbeltelling leiden. Om dezelfde reden komen vergunningen waarvan de looptijd wordt verlengd niet terug in de rapportage. Hetzelfde geldt ten slotte voor vergunningen die worden vervangen in verband met, bijvoorbeeld, een adreswijziging van de ontvanger. Indien een verlengings- of vervangingsvergunning met een hogere waarde dan de oorspronkelijke vergunning wordt afgegeven, wordt die meerwaarde uiteraard wél gerapporteerd.

Bij de indeling van de vergunningwaarde voor individuele transacties in het overzicht van de waarde per categorie militaire goederen moesten in veel gevallen bijgeleverde reservedelen en installatiekosten als onderdeel van de waarde van complete systemen genoteerd worden. De waarde van vergunningen voor een eerste levering van een systeem wordt vaak gebaseerd op de contractwaarde, waarin ook zaken als installatie en levering van een aantal reservedelen kunnen zijn meegenomen. De waarde van vergunningen voor naleverantie van onderdelen is opgenomen in de categorieën A10 of B10. Ten slotte moest er ten behoeve van het overzicht van de waarde van de afgegeven vergunningen per categorie militaire goederen een keuze worden gemaakt met betrekking tot de indeling van subsystemen. Daarbij is geopteerd voor een uitsplitsing op basis van de vraag in hoeverre een subsysteem als onafhankelijk of multifunctioneel systeem te beschouwen is. Dit is met name van belang voor de indeling van vergunningen voor de uitvoer van militaire elektronica. Indien een dergelijk product slechts een maritieme toepassing kent, zijn de betrokken subsystemen en de onderdelen daarvoor ingedeeld in de categorie A10, als onderdelen voor de categorie A6 'oorlogsschepen'. Indien een dergelijk product niet evident aan een van de eerste zeven subcategorieën van de hoofdcategorie A is gekoppeld, zal het zijn ingedeeld in subcategorie B4 of B10.

2007 (1^e helft)

Tabel 1: Waarde van afgegeven vergunningen voor de definitieve uitvoer van militaire goederen in het eerste halfjaar van 2007
per categorie ¹

Hoofdcategorie A "Wapens & Munitie"	2007 (1) waarde in mln euro's
1. Tanks	-
2. Pantservoertuigen	3,00
3. Groot kaliber wapens (>12,7 mm)	-
4. Gevechtsvliegtuigen	-
5. Gevechtshelikopters	-
6. Oorlogsschepen	-
7. Geleideraketten	-
8. Klein kaliber wapens (<=12,7 mm)	0,10
9. Munitie en explosieven	2,21
10. Onderdelen en componenten voor "wapens en munitie" ²	284,08
Totaal Cat. A	289,39

Hoofdcategorie B "Overige militaire goederen"	2007 (1) waarde in mln euro's
1. Overige militaire voertuigen	4,28
2. Overige militaire vliegtuigen en helikopters	-
3. Overige militaire vaartuigen	-
4. Militaire elektronica	29,33
5. ABC-stoffen voor militair gebruik	-
6. Militair oefenmaterieel	-
7. Producten voor bepantsering en bescherming	0,04
8. Militaire hulp- en productieapparatuur	-
9. Militaire technologie en programmatuur	3,09
10. Onderdelen en componenten voor "overige militaire goederen" ³	130,72
Totaal Cat. B	167,46
Totaal Cat. A + B	456,85

Tabel 2: Waarde van afgegeven vergunningen voor de definitieve uitvoer van militaire goederen in het eerste halfjaar van 2007
per land van bestemming

2007 (1 ^e helft) waarde in mln euro's					
Land van bestemming	Cat. A	Specificatie	Cat. B	Specificatie	TOTAAL
Australië	0,34	A9,A10	1,12	B10	1,46
Bulgarije	0,05	A10	-	-	0,05
Canada	0,28	A10	0,08	B7,B10	0,36
Chili	0,20	A10	0,50	B1,B10	0,70
Cyprus	0,03	A10	0,06	B10	0,09
Denemarken	165,78	A8,A10	4,24	B9,B10	170,02
Duitsland	7,90	A2,A8,A9,A10	30,55	B4,B6,B9,B10	38,45
Egypte	-	-	0,05	B4	0,05
Finland	0,66	A9,A10	-	-	0,66
Frankrijk	3,16	A9,A10	33,29	B9,B10	36,45
Griekenland	0,01	A10	0,08	B9,B10	0,09
Hongarije	0,05	A10	-	-	0,05
Ierland	-	-	3,77	B1	3,77
India	3,21	A10	17,43	B10	20,64
Israël	-	-	0,17	B10	0,17
Italië	2,01	A8,A10	21,49	B9,B10	23,50
Japan	-	-	0,15	B4	0,15
Jordanië	-	-	0,67	B4	0,67
Litouwen	0,02	A8,A10	-	-	0,02

Nieuw Zeeland	0,03	A10	-	-	0,03
Noorwegen	1,81	A8,A9,A10	0,31	B4,B10	2,12
Oman	13,50	A10	-	-	13,50
Oostenrijk	0,08	A8,A10	-		0,08
Pakistan	0,06	A10	0,11	B7,B10	0,17
Polen	0,05	A8,A10	0,21	B4, B10	0,26
Roemenië	0,11	A8,A9, A10	-	-	0,11
Singapore	-	-	0,06	B10	0,06
Slowakije	0,05	A10	-	-	0,05
Spanje	1,36	A8,A9,A10	0,28	B9,B10	1,64
Taiwan	0,53	A9,A10	0,03	B10	0,56
Thailand	0,33	A10	4,77	B4,B10	5,10
Tunesië	0,02	A10	-	-	0,02
Turkije	0,93	A8,A10	0,34	B10	1,27
Uruguay	-	-	0,35	B1	0,35
VAE	-	-	1,20	B4	1,20
Ver. Koninkrijk	1,04	A8,A10	21,05	B4,B7,B9, B10	22,09
V.S. van Amerika	51,08	A8,A9,A10	11,21	B4	62,29
Zuid Afrika	-	-	3,15	B4	3,15
Zuid Korea	-		0,09	B10	0,09
Zweden	10,90	A9,A10	1,26	B4,B9,B10	12,16
Zwitserland	0,22	A8,A10	0,03	B10	0,25
Overig NAVO ⁴	23,58	A10	9,36	B4,B10	32,94

Landen met waarden onder de 10.000 euro: ⁵					
IJsland, Irak, Malta, Nederlandse Antillen, Tsjechië	0,01	A8, A10	-	-	0,01
Totaal	289,39		167,46		456,85

Voetnoten behorende bij tabel 1 en tabel 2 van het eerste halfjaar van 2007

¹ De afronding naar twee cijfers achter de komma betekent voor zowel tabel 1 als tabel 2 dat subcategorieën waarvan de waarde onder de 10.000 euro blijft niet apart vermeld worden.

² De subcategorie A10 (onderdelen en componenten voor “wapens en munitie”), betreft zoals meestal vooral leveranties van onderdelen van gevechtsvliegtuigen en gevechtshelikopters aan de fabrikanten van zulke systemen in de Verenigde Staten en leveranties van onderdelen van tanks en andere militaire gevechtsvoertuigen aan de Duitse fabrikant van zulke systemen, maar omvat in deze periode ook nog enkele radarsystemen voor de Deense marine met een gezamenlijke waarde van iets meer dan € 165 miljoen. Deze systemen werden geclassificeerd als componenten van oorlogsschepen.

³ De subcategorie B10 onderdelen en componenten voor “overige militaire goederen” bestaat ook in deze verslagperiode uit een veelheid van kleinere leveranties van delen van militaire elektronica en delen van militaire vlieg- en voertuigen.

⁴ De post “overige NAVO-landen” heeft doorgaans betrekking op vergunningen voor de uitvoer van onderdelen vallende onder de subcategorie A10, waarbij meerdere NAVO-landen (excl. Turkije, Roemenië en Bulgarije) als eindbestemming zijn toegestaan. In de praktijk wordt dit type vergunning gebruikt bij de toeleverantie van onderdelen aan producenten die uit voorraad willen kunnen leveren aan de op de vergunning als eindgebruikers vermelde NAVO-afnemers.

⁵ In Nederland is ook de uitvoer van pistolen of geweren voor sport- of jachtdoeleinden vergunningplichtig. Indien zulke vuurwapens voor langere tijd in het buitenland zullen verblijven, ook als deze meereizen met de eigenaar, zal een vergunning voor definitieve uitvoer aangevraagd moeten worden. Een deel van de uitvoer naar de in de opsomming vermelde bestemmingslanden, waarvoor de totale vergunningwaarde de 10.000 euro niet overschreed, heeft betrekking op dergelijke uitvoertransacties.

2007 (2^e helft)

Tabel 1: Waarde van afgegeven vergunningen voor de definitieve uitvoer van militaire goederen in het tweede halfjaar van 2007
per categorie ¹

Hoofdcategorie A "Wapens & Munitie"	2007 (2) waarde in mln euro's
1. Tanks	-
2. Pantservoertuigen	1,09
3. Groot kaliber wapens (>12,7 mm)	-
4. Gevechtsvliegtuigen	-
5. Gevechtshelikopters	-
6. Oorlogsschepen	-
7. Geleideraketten	-
8. Klein kaliber wapens (<=12,7 mm)	0,18
9. Munitie en explosieven	4,26
10. Onderdelen en componenten voor "wapens en munitie" ²	176,54
Totaal Cat. A	182,07

Hoofdcategorie B "Overige militaire goederen"	2007 (2) waarde in mln euro's
1. Overige militaire voertuigen	2,03
2. Overige militaire vliegtuigen en helikopters	-
3. Overige militaire vaartuigen	0,06
4. Militaire elektronica	176,63
5. ABC-stoffen voor militair gebruik	-
6. Militair oefenmaterieel	-
7. Producten voor bepantsering en bescherming	0,02
8. Militaire hulp- en productieapparatuur	0,12
9. Militaire technologie en programmatuur	8,08
10. Onderdelen en componenten voor "overige militaire goederen" ³	47,85
Totaal Cat. B	234,79
Totaal Cat. A + B	416,86

Tabel 2: Waarde van afgegeven vergunningen voor de definitieve uitvoer van militaire goederen in het tweede halfjaar van 2007
per land van bestemming

2007 (2 ^e helft) <i>waarde in mln euro's</i>					
Land van bestemming	Cat. A	Specificatie	Cat. B	Specificatie	TOTAAL
Argentinië	0,04	A10	-	-	0,04
Australië	2,30	A10	0,04	B9	2,34
Bahrein	-	-	1,90	B10	1,90
Canada	2,36	A8, A10	0,75	B10	3,11
Chili	11,24	A2, A10	0,28	B1,B10	11,52
Denemarken	0,38	A10	0,16	B4	0,54
Duitsland	26,00	A8,A9,A10	6,43	B3,B4,B8,B9,B10	32,43
Egypte	-	-	14,64	B10	14,64
Estland	0,03	A10	1,74	B1	1,77
Finland	1,28	A9,A10	0,03	B10	1,31
Frankrijk	0,50	A8, A9,A10	10,18	B4, B9,B10	10,68
Griekenland	0,18	A10	0,10	B9,B10	0,28
Ierland	0,92	A10	0,02	B8	0,94
IJsland	2,04	A10	-	-	2,04
India	0,92	A10	0,33	B10	1,25
Indonesië	0,07	A10	-	-	0,07
Italië	0,25	A8,A9,A10	-	-	0,25
Japan	7,63	A10	-	-	7,63
Letland	0,08	A10	-	-	0,08

Macedonië	-	-	0,52	B4	0,52
Maleisië	-	-	1,47	B4	1,47
Nieuw Zeeland	0,19	A10	-	-	0,19
Noorwegen	2,65	A8,A9,A10	0,12	B7,B10	2,77
Oman	0,80	A10	86,93	B4, B10	87,73
Oostenrijk	0,95	A8,A10	-	-	0,95
Polen	0,23	A10	-	-	0,23
Portugal	0,61	A8,A10	-	-	0,61
Qatar	0,15	A10	-	-	0,15
Roemenië	0,01	A10	-	-	0,01
Saoedi Arabië	-	-	7,74	B10	7,74
Singapore	0,55	A10	-	-	0,55
Slovenië	0,08	A8,A10	-	-	0,08
Spanje	0,88	A8,A10	64,95	B4	65,83
Sri Lanka	-	-	0,09	B8	0,09
Taiwan	1,61	A10	0,06	B10	1,67
Thailand	0,59	A10	0,05	B10	0,64
Tsjechië	0,03	A9,A10	0,34	B4	0,37
Turkije	0,25	A8,A10	1,11	B9,B10	1,36
USA	50,33	A8,A10	8,90	B4, B9,B10	59,23
VAE	-	-	0,07	B10	0,07
Ver. Koninkrijk	0,53	A8,A9, A10	19,02	B4,B7,B8, B10	19,55
Zuid Afrika	-	-	1,00	B7,B9	1,00

Zuid Korea	2,29	A10	0,40	B10	2,69
Zweden	7,97	A8,A9,A10	2,92	B4,B10	10,89
Zwitserland	1,76	A8,A10	2,19	B10	3,95
Overig NAVO ⁴	53,38	A10	0,30	B10	53,68
Landen met waarden onder de 10.000 euro: ⁵					
Brazilië, Kroatië, Malta, Namibië, Tanzania.	0,01	A8, A9	0,01	B4, B10	0,02
Totaal	182,07		234,79		416,86

Voetnoten behorende bij tabel 1 en tabel 2 van het tweede halfjaar van 2007

¹ De afronding naar twee cijfers achter de komma betekent voor zowel tabel 1 als tabel 2 dat subcategorieën waarvan de waarde onder de 10.000 euro blijft niet apart vermeld worden.

² De subcategorie A10 (onderdelen en componenten voor “wapens en munitie”), betreft zoals meestal vooral leveranties van onderdelen van gevechtsvliegtuigen en gevechtshelikopters aan de fabrikanten van zulke systemen in de Verenigde Staten en leveranties van onderdelen van tanks en andere militaire gevechtsvoertuigen aan de Duitse fabrikant van zulke systemen.

³ De subcategorie B10 onderdelen en componenten voor “overige militaire goederen” bestaat ook in deze verslagperiode uit een veelheid van kleinere leveranties van delen van militaire elektronica en delen van militaire vlieg- en voertuigen.

⁴ De post “overige NAVO-landen” heeft doorgaans betrekking op vergunningen voor de uitvoer van onderdelen vallende onder de subcategorie A10, waarbij meerdere NAVO-landen (excl. Turkije, Roemenië en Bulgarije) als eindbestemming zijn toegestaan. In de praktijk wordt dit type vergunning gebruikt bij de toeleverantie van onderdelen aan producenten die uit voorraad willen kunnen leveren aan de op de vergunning als eindgebruikers vermelde NAVO-afnemers.

⁵ In Nederland is ook de uitvoer van pistolen of geweren voor sport- of jachtdoeleinden vergunningplichtig. Indien zulke vuurwapens voor langere tijd in het buitenland zullen verblijven, ook als deze meereizen met de eigenaar, zal een vergunning voor definitieve uitvoer aangevraagd moeten worden. Een deel van de uitvoer naar de in de opsomming vermelde bestemmingslanden, waarvoor de totale vergunningwaarde de 10.000 euro niet overschreed, heeft betrekking op dergelijke uitvoertransacties.

2007 (totaal)

Tabel 1: Waarde van afgegeven vergunningen voor de definitieve uitvoer van militaire goederen in 2007 per categorie ¹

Hoofdcategorie A "Wapens & Munitie"	2007 waarde in mln euro's
1. Tanks	-
2. Pantservoertuigen	4,09
3. Groot kaliber wapens (>12,7 mm)	-
4. Gevechtsvliegtuigen	-
5. Gevechtshelikopters	-
6. Oorlogsschepen	-
7. Geleideraketten	-
8. Klein kaliber wapens (<=12,7 mm)	0,28
9. Munitie en explosieven	6,47
10. Onderdelen en componenten voor "wapens en munitie" ²	460,62
Totaal Cat. A	471,46

Hoofdcategorie B "Overige militaire goederen"	2007 waarde in mln euro's
1. Overige militaire voertuigen	6,31
2. Overige militaire vliegtuigen en helikopters	-
3. Overige militaire vaartuigen	0,06
4. Militaire elektronica	205,96
5. ABC-stoffen voor militair gebruik	-
6. Militair oefenmaterieel	-
7. Producten voor bepantsering en bescherming	0,06
8. Militaire hulp- en productieapparatuur	0,12
9. Militaire technologie en programmatuur	11,17
10. Onderdelen en componenten voor "overige militaire goederen" ³	178,57
Totaal Cat. B	402,25
Totaal Cat. A + B	873,71

Tabel 2: Waarde van afgegeven vergunningen voor de definitieve uitvoer van militaire goederen in 2007
per land van bestemming

2007 (totaal) waarde in mln euro's					
Land van bestemming	Cat. A	Specificatie	Cat. B	Specificatie	TOTAAL
Argentinië	0,04	A10	-	-	0,04
Australië	2,64	A9, A10	1,16	B9, B10	3,80
Bahrein	-	-	1,90	B10	1,90
Bulgarije	0,05	A10	-	-	0,05
Canada	2,64	A8, A10	0,83	B7, B10	3,47
Chili	11,44	A2, A10	0,78	B1, B10	12,22
Cyprus	0,03	A10	0,06	B10	0,09
Denemarken	166,16	A8, A10	4,40	B4, B9, B10	170,56
Duitsland	33,90	A2,A8,A9,A10	36,98	B3,B4,B6,B8,B9, B10	70,88
Egypte	-	-	14,69	B4, B10	14,69
Estland	0,03	A10	1,74	B1	1,77
Finland	1,94	A9, A10	0,03	B10	1,97
Frankrijk	3,66	A8, A9, A10	43,47	B4, B9, B10	47,13
Griekenland	0,19	A10	0,18	B9, B10	0,37
Hongarije	0,05	A10	-	-	0,05
Ierland	0,92	A10	3,79	B1, B8	4,71
IJsland	2,04	A10	-	-	2,04
India	4,13	A10	17,76	B10	21,89

Indonesië	0,07	A10	-	-	0,07
Israël	-	-	0,17	B10	0,17
Italië	2,26	A8, A9, A10	21,49	B9, B10	23,75
Japan	7,63	A10	0,15	B4	7,78
Jordanië	-	-	0,67	B4	0,67
Letland	0,08	A10	-	-	0,08
Litouwen	0,02	A8, A10	-	-	0,02
Macedonië	-	-	0,52	B4	0,52
Maleisië	-	-	1,47	B4	1,47
Nieuw Zeeland	0,22	A10	-	-	0,22
Noorwegen	4,46	A8, A9, A10	0,43	B4, B7, B10	4,89
Oman	14,30	A10	86,93	B4, B10	101,23
Oostenrijk	1,03	A8, A10	-	-	1,03
Pakistan	0,06	A10	0,11	B7, B10	0,17
Polen	0,28	A8, A10	0,21	B4, B10	0,49
Portugal	0,61	A8, A10	-	-	0,61
Qatar	0,15	A10	-	-	0,15
Roemenië	0,12	A8, A9, A10	-	-	0,12
Saoedi Arabië	-	-	7,74	B10	7,74
Singapore	0,55	A10	0,06	B10	0,61
Slowakije	-	-	0,06	B10	0,06
Slovenië	0,08	A8, A10	-	-	0,08

Spanje	2,24	A8, A9, A10	65,23	B4, B9, B10	67,47
Sri Lanka	-	-	0,09	B8	0,09
Taiwan	2,14	A9, A10	0,09	B10	2,23
Thailand	0,92	A10	4,82	B4, B10	5,74
Tsjechië	0,03	A9, A10	0,34	B4	0,37
Tunesië	0,02	A10	-	-	0,02
Turkije	1,18	A8, A10	1,45	B9, B10	2,63
Uruguay	-	-	0,35	B1	0,35
Ver. Arab. Emiraten	-	-	1,27	B4, B10	1,27
Ver. Koninkrijk	1,57	A8, A9, A10	40,07	B4,,B7, B9, B10	41,64
VS. van Amerika	101,41	A8, A9, A10	20,11	B4, B9, B10	121,52
Zuid Afrika	-	-	4,15	B4, B7, B9	4,15
Zuid Korea	2,29	A10	0,49	B4, B10	2,78
Zweden	18,87	A8, A9, A10	4,18	B4, B9, B10	23,05
Zwitserland	1,98	A8, A9, A10	2,22	B10	4,20
Overige NAVO ³	76,96	A10	9,66	B4, B10	86,62
Landen met waarden onder de 10.000 euro: ⁴					
Brazilië, Irak, Kroatië, Malta, Namibië, Ned. Antillen, Tanzania.	0,02	A8, A10	-	-	0,02
Totaal	471,46		402,25		873,71

Voetnoten behorende bij tabel 1 en tabel 2 van het jaar 2007 (totaal)

¹ De afronding naar twee cijfers achter de komma betekent voor zowel tabel 1 als tabel 2 dat subcategorieën waarvan de waarde onder de 10.000 euro blijft niet apart vermeld worden.

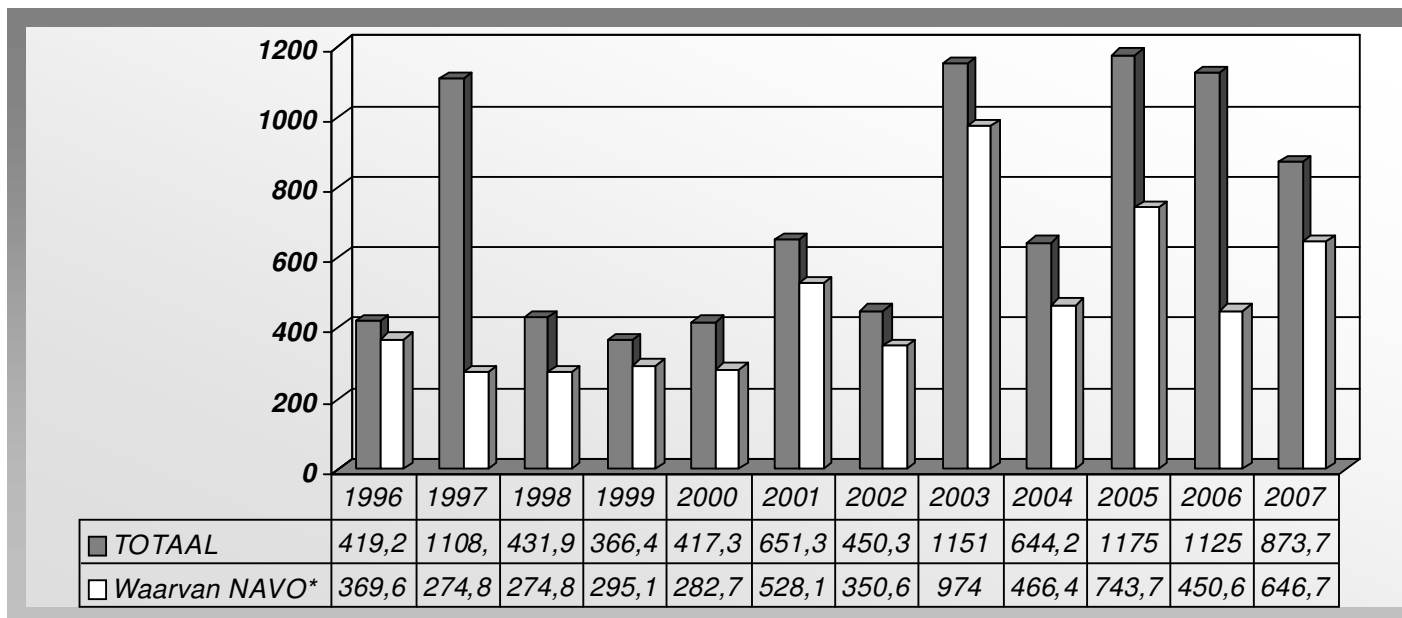
² Voor een toelichting over de belangrijkste leveranties die in het verslagjaar onder de categorieën A10 en B10 vielen, zij verwezen naar de verklarende voetnoten bij de tabellen over de 1e helft 2007 en de 2e helft 2007.

³ De post “overige NAVO-landen” heeft betrekking op vergunningen voor de uitvoer van onderdelen, in hoofdzaak vallende onder de subcategorie A10, waarbij meerdere NAVO-landen (excl. Turkije, Roemenië en Bulgarije) als eindbestemming zijn toegestaan. In de praktijk wordt dit type vergunning gebruikt bij de toeleverantie van onderdelen aan producenten die uit voorraad willen kunnen leveren aan de op de vergunning als eindgebruikers vermelde NAVO-afnemers.

⁴ In Nederland is ook de uitvoer van pistolen of geweren voor sport- of jachtdoeleinden vergunningplichtig. Indien zulke vuurwapens voor langere tijd in het buitenland zullen verblijven, ook als deze meereizen met de eigenaar, zal een vergunning voor definitieve uitvoer aangevraagd moeten worden. Een deel van de uitvoer naar de in de opsomming vermelde bestemmingslanden, waarvoor de totale vergunningwaarde de 10.000 euro niet overschreed, heeft betrekking op dergelijke uitvoertransacties.

Bijlage 2: Ontwikkeling Nederlandse wapenexport 1996 - 2007

(waarde afgegeven vergunningen in miljoenen euro's)

* in 2007 waren de volgende 26 landen lid van de NAVO:

België, Bulgarije, Canada, Denemarken, Duitsland, Estland, Frankrijk, Griekenland, Hongarije, Italië, Letland, Litouwen, Luxemburg, Nederland, Noorwegen, Polen, Portugal, Roemenië, Slovenië, Slowakije, Spanje, Tsjechië, Turkije, Verenigd Koninkrijk, Verenigde Staten van Amerika en IJsland.

**Bijlage 3: Waarde van afgegeven vergunningen
voor de doorvoer van militaire goederen
in 2007 ¹
per land van bestemming**

2007 <i>waarde in mln euro's</i>					
Land van bestemming	Cat. A	Specificatie	Cat.B	Specificatie	Totaal
Kroatië	0,10	A10			0,10
Oekraïne	0,20	A10			0,20
Rusland	1,50	A10			1,50
VAE	0,20	A10			0,20
TOTAAL	2,00		-		2,00

¹ Zoals te doen gebruikelijk gaat het bij de afgegeven vergunningen voor doorvoer in veel gevallen om de distributie via Nederland van een Amerikaans merk vizierkijkers vanuit productielocaties in verschillende landen. Bij distributie naar bestemmingslanden buiten de EU worden zulke vizierkijkers gedurende langere tijd in Nederland opgeslagen, maar vindt in douanetechnische zin geen invoer plaats. De vizierkijkers die bestemd zijn voor andere lidstaten worden in de praktijk wel al in Nederland ingevoerd. Dat betekent dat de overdracht naar andere EU-lidstaten dan in termen van het wapenexportbeleid geen doorvoer meer is maar een uitvoer. De waarde van de daartoe verstrekte uitvoervergunningen is dan ook opgenomen in de overzichten met betrekking tot de uitvoer van militaire goederen en niet in dit overzicht van doorvoervergunningen.

**Bijlage 4: Afgewezen vergunningaanvragen en sondages 2007,
genotificeerd in het kader van de EU gedragscode**

Datum notificatie	Nummer	Land van bestemming	Korte omschrijving	Ontvanger	Eind gebruiker	Reden voor weigering
25-07-2007	NL 01/2007	Iran	Onderdelen F-4 jachtvliegtuigen	Iran Aircraft Industries	Luchtmacht	Criteria 1, 4 en 5
25-07-2007	NL 02/2007	Iran	Onderdelen F-4 jachtvliegtuigen	Iran Aircraft Industries	Luchtmacht	Criteria 1, 4 en 5
25-07-2007	NL 03/2007	Iran	Onderdelen F-4 jachtvliegtuigen	Iran Aircraft Industries	Luchtmacht	Criteria 1, 4 en 5
25-07-2007	NL 04/2007	Iran	Onderdelen F-4 jachtvliegtuigen	Iran Aircraft Industries	Luchtmacht	Criteria 1, 4 en 5
25-07-2007	NL 05/2007	Iran	Onderdelen F-4 jachtvliegtuigen	Iran Aircraft Industries	Luchtmacht	Criteria 1, 4 en 5
25-07-2007	NL 06/2007	Iran	Onderdelen F-4 jachtvliegtuigen	Iran Aircraft Industries	Luchtmacht	Criteria 1, 4 en 5
25-07-2007	NL 07/2007	Iran	Onderdelen F-4 jachtvliegtuigen	Iran Aircraft Industries	Luchtmacht	Criteria 1, 4 en 5
25-07-2007	NL 08/2007	Israël	Onderdelen thermische camera's	Electro-Optics Industries Ltd	Onbekend	Criteria 2, 3, en 4
25-07-2007	NL 09/2007	Israël	Onderdelen satellite communicatiesysteem		Marine en Luchtmacht	Criteria 2, 3, en 4
25-07-2007	NL 10/2007	Georgië	Radarvuurleiding-systemen		Kustwacht	Criteria 3 en 8
18-09-2007	NL11/2007	Iran	Vizieren	Did Afarin Aria Co.	Onbekende klanten	Criterium 1
05-02-2008	NL 12/2007	Suriname	Pistolen	Particulier		Criterium 7
05-02-2008	NL 13/2007	Suriname	Onderdelen van pistolen	Particulier		Criterium 7
01-02-2008	NL 14/2007	Suriname	Pistolen	Particulier		Criterium 7
01-02-2008	NL 15/2007	Israël	Helikopteronderdelen		Luchtmacht	Criteria 2, 3, en 4
01-02-2008	NL 16/2007	Israël	Infrarood camera's		Defensie	Criteria 2, 3, en 4
01-02-2008	NL 17/2007	Filipijnen	Thermische camera		Defensie	Criterium 2
01-02-2008	NL 18/2007	China	Grond radar		Defensie	Criterium 2
01-02-2008	NL 19/2007	Georgië	Pistolen	Particulier		Criterium 7
01-02-2008	NL 20/2007	Vietnam	Thermische camera		Defensie	Criteria 3 en 4

Voetnoot bij bijlage 4:

¹ Indien goederen voor tweërlei gebruik bedoeld zijn voor leger, politie of veiligheidsdiensten van het beoogde land van eindbestemming, dan geldt voor afgewezen aanvragen en sondages dat Nederland deze ook in EU-verband notificeert.

Bijlage 5: Overzicht van door de regering aan buitenlandse partijen verkocht overtollig defensiematerieel in 2007 ¹

Type materieel	Aan/via ²	Land van Eindbestemming	Eindgebruiker
Onderdelen Goalkeeper	Thales NL	Zuid Korea	Ministerie van Defensie
Standard missile Testset	n.v.t.	Australië	Ministerie van Defensie
Voertuigen en overige artikelen	n.v.t.	Uruguay	Ministerie van Defensie
48 Traversing Units TOW	n.v.t.	VS via Luxemburg	US Army via NATO Maintenance and Supply Agency (NAMSA)
Onderdelen Leopard 2A4	n.v.t.	Spanje	Ministerie van Defensie
Uitrustingspakketten	Stichting African Parks	Nederland	Wildparken in diverse Afrikaanse landen
F-16 Vliegtuigen	n.v.t.	Jordanië	Ministerie van Defensie
Leopard 2A4 en 2A6 tanks	n.v.t.	Canada	Ministerie van Defensie
YPR, M-109 en diverse vrachtwagens	n.v.t.	Chili	Ministerie van Defensie
.50 munitie	n.v.t.	België	Ministerie van Defensie
Diverse voertuigen	n.v.t.	Estland	Ministerie van Defensie
TOW2 Ground Systems	n.v.t.	VS via Luxemburg	US Army via NATO Maintenance and Supply Agency (NAMSA)
Incomplete ophangingen .50 mitrailleur Leopard 2	Rheinmetall, Duitsland	Singapore	Ministerie van Defensie
Reserve onderdelen WM 25	n.v.t.	Duitsland	Ministerie van Defensie
Totale waarde van de contracten			Ca € 93 miljoen

¹ Het vermelde bedrag is gebaseerd op de waarde van de in 2007 getekende contracten. Daadwerkelijke levering van de goederen heeft niet in alle gevallen in 2007 plaatsgevonden.

² De verkoop van overtollig defensiematerieel vindt soms plaats via een particulier bedrijf ten behoeve van een bij de verkoop reeds bekende en geaccordeerde eindgebruiker, dan wel aan een particulier bedrijf voor eigen gebruik.

Bijlage 6: Overzicht van in 2007 beantwoorde schriftelijke vragen en toegezonden brieven aan de Tweede Kamer, betreffende het wapenexportbeleid

12-12-2007, Kamerstuk 2007-2008, 22054, nr.133,
Lijst van 63 vragen met antwoorden n.a.v. rapport over Nederlandse wapenexportbeleid

08-11-2007, Kamerstuk 2007-2008, 22054, nr.132,
Brief Staatssecretaris van Defensie over de verkoop van 37 Leopard-2A6 tanks

23-10-2007, Kamerstuk 2007-2008, 22054, nr.130,
Brief Minister van Buitenlandse Zaken over goedkeuring van verkoop van onderdelen van het HAWK PIP II luchtverdedigingssysteem aan Israël

16-10-2007, Kamerstuk 2007-2008, 22054, nr.129,
Brief Staatssecretaris van Defensie over het afstoten van overtollig defensiematerieel

16-10-2007, Kamerstuk 2007-2008, 22054, nr.128,
Brief Staatssecretaris van Defensie over verkoop aan Canada van twintig Leopard 2A6 tanks en 80 Leopard 2A4 tanks en drie trainingsvoertuigen voor het opleiden van tankbemanningen en onderhoudspersoneel

16-10-2007, Kamerstuk 2007-2008, 22054, nr.127,
Brief staatssecretaris van Defensie over de verkoop van HAWK PIP II onderdelen aan Israël

13-09-2007, Kamerstuk 2006-2007, 22054, nr.126,
Brief minister van Buitenlandse Zaken en de staatssecretaris van Economische Zaken bij aanbieding van het rapport inzake het Nederlandse wapenexportbeleid in 2006

05-09-2007, Kamervragen met antwoord 2006-2007, nr. 2610,
Vragen van het lid Van Velzen (SP) aan de minister van Buitenlandse Zaken over wapenleveranties van de VS aan het Midden-Oosten.

29-08-2007, Kamervragen met antwoord 2006-2007, nr. 2528,
Vragen van de leden Van Bommel (SP) en Van Velzen (SP) aan de minister van Buitenlandse Zaken en de Staatssecretaris van Economische Zaken over wapenleveranties door India aan Birma.

21-08-2007, Kamerstuk 2006-2007, 22054, nr.124,
Brief Staatssecretaris van Economische Zaken over het informeren van de Kamer bij afstoten van overtollig materieel door de Nederlandse krijgsmacht

26-07-2007, Kamerstuk 2006-2007, 30800 X, nr. 118,
Brief Staatssecretaris van Defensie over verkoop militair materieel aan
Chili

03-07-2007, Kamervragen met antwoord 2006-2007, nr. 2054,
Vragen van de leden Van Velzen en Irrgang (beiden SP) aan de Ministers
van Financiën en voor Ontwikkelingssamenwerking en aan de
Staatssecretaris van Economische Zaken over wapenexport met behulp
van exportkredietverzekeringen

15-05-2007, Kamerstuk 2006-2007, 30800 X, nr. 86, Tweede Kamer
Brief Staatssecretaris van Defensie over verkoop F-16 B Midlife Update
(MLU) jachtvliegtuigen

12-04-2007, Kamervragen met antwoord 2006-2007, nr.1249,
Vragen van het lid Van Velzen (SP) aan de minister van Buitenlandse
Zaken en de staatssecretaris van Economische Zaken over
wapendoorvoer naar Eritrea.

11-04-2007, Kamerstuk 2006-2007, 22054, nr.117
Brief minister van Buitenlandse Zaken en de staatssecretaris van
Economische Zaken met lijst van 42 vragen met antwoorden over het
wapenexportbeleid en het compensatiebeleid aanschaf defensiematerieel
in het buitenland

23-02-2007, Kamervragen met antwoord 2006-2007, nr. 889,
Vragen van het lid Van Velzen (SP) aan de minister van Buitenlandse
Zaken over mogelijke schendingen van humanitair oorlogsrecht door de
inzet van clusterbommen door het Israëlijs leger

06-02-2007, Kamervragen met antwoord 2006-2007, nr. 739
Vragen van het lid Van Velzen (SP) aan de minister van Buitenlandse
Zaken en de staatssecretaris van Economische zaken over mogelijke
wapenleveranties aan Eritrea

17-01-2007, Kamervragen met antwoord 2006-2007, nr. 462,
Vragen van het lid Van Velzen (SP) aan de Minister van buitenlandse
zaken en de Minister en de Staatssecretaris van Defensie over het gebruik
clusterbommen in Afghanistan